
MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Megujhódás.

II.

Azok a problémák, a melyek német hitrokonaink lelkét mozgatják és egyaránt foglalkoztatják a szabadelvű és konzervatív irány híveit, néhány hét óta abban a két országban is forrongásba hozták a szellemeket, a melyek eddig csak nagyon csekély mértékben vonták magukra figyelmünket, midőn a zsidóság szellemi mozgalmait szemléltük. Az egyik Oroszország, a másik Anglia. Meglepődve értesülünk arról, hogy abban az országban, a melyben a legnehezebb gondok súlyosodnak hitrokonainkra, a melyben jogfosztás és véres üldözések még mindig napirenden vannak, az istentiszteleti intézmények átalakítására irányuló törekvések kezdenek mutatkozni, a melyeknek komoly jellege mellett az a körülmény szól, hogy Ginzburg Dávid báró, az orosz zsidóság egyik vezérférfia, a szt.-pétervári hitközség elnöke azokkal szemben állást foglalt és a rabbinátussal egyetemben hivatalosan kijelentette, hogy azok kezdeményezője a zsidóságon kívül állónak tekintendő és nem alkalmas arra, hogy az ifjuságnak vallási nevelője legyen. Az országos rabbi-bizottság tagjainak választása mellett ez a kérdés izgatja az orosz zsidókat és foglalkoztatja felekezeli sajtójukat. Nem sejtethjük, hogy a megindult mozgalom milyen hullámokat fog vetni. De akár sikerül, akár kudarcot vall a vallásos élet egyik legfontosabb megnyilatkozásának megujhódását célzó eme vállalkozás, minden esetre figyelemre méltó jelenség, hogy Oroszországban ismét ébrednek a szellemek és eszmék szólalnak meg, a melyeknek eddig csak Nyugateurópában voltak számosabb hívei.

De ennél a mozgalomnál sokkal jelentékenyebb és nálánál, különösen a benne egymással szembe kerülő egyének kiválósága folytán jóval érdekesebb még az a forrongás, a melynek az angol zsidóknál vagyunk tanúi. A Jewish Chronicle f. é. október 1-én kiadott számában a következő hír jelent meg: Ugy értesülünk, hogy London Westendjében a zsidó vallásos egyesülettel (Jewish Religious Union) kapcsolatban zsinagógát terveznek és hogy

inter alia az áhitat ez új helyén vasárnapi istentiszteleteket fognak tartani. Ez a hír, melyet a Times is közölt, megdöbbenetett az angol konzervatív zsidóságot és annak fejét: Dr. Adler chief rabbit arra készítette, hogy a Szukosz ünnep első napján arról a veszélyről szóljon, mely a zsidóságot fenyegeti.

A beszédnek, a melyet a Jewish Chronicle okt. 8. száma egész terjedelmében közöl, súlyt ad az a körülmény, hogy annak a férfinak ajkairól hangzott el, a ki az egész britt birodalomban a tekintély magas fokán áll és csak nemrég, élete 70. évének betöltése alkalmából oly kitüntetésekben és ünneplésekben részesült, a milyenek rabbinak még alig jutottak.

A Bayswater zsinagógában mondott prédikációnak alapigéje Lev. 23,3. Kevés kihagyással hű fordításban közöljük a több szempontból érdekes, sőt fontos beszédet.

„Szándékom volt ez ünnepünk egyik ragyogó és derűs vonásáról szólni ma hozzátok. De midőn tegnap reggel a Jewish Chronicle-ba és a Times egyházi híradójába pillantottam, oly értesítést olvastam, a mely éppenséggel nem járulhatott hozzá annak az isteni parancsnak teljesítéséhez: „és örvendj ünnepeden“. De mielőtt ezt a megdöbbenő hirt méltatnám, engedjétek kijelentenem, hogy nem volnék feljogosítva erről a tárgyról hozzátok szólni, ha csak egy munkanap néhány órája állott volna rendelkezésemre gondolataim összeszedésére. De nem lepett meg a hír és már több hónapja, hogy módomban van a tervezett lépés jelentőségét megfontolni. És tényleg, midőn a tervet először közölték velem, mélyen megsomorodtam, de nem csodálkoztam rajta . . .

A tervezett vasárnapi istentisztelet a mozgalom legaggasztóbb alkotórésze, mert éles ellentétben van Istennek a Tórában és a prófétaíratokban foglalt szavával és veszély a zsidóságra nézve, minthogy hitünk legszentebb intézményét ássa és aknázza alá. Talán azt kérdezhetnétek: micsoda kifogás lehet az ellen, hogy vasárnap reggel istentiszteletet tartsanak? Vajjon nem tartanak-e ebben és a legorthodoxabb zsinagógákban is minden vasárnap reggel és este nyilvános istentiszteletet? Ne végezzünk-e életünk minden napján áhitatos imát? Minden nap sok a teher, a melyet hordanunk, a küzdelem, melyet vivnunk kell; minden nap számtalan kegyadománynak vagyunk részesei . . . Illő ennél fogva, hogy mennyei atyánk tanácsától vezérelve, hatalmától őrizve, kegyétől erősítve haladjunk naponta, az igazságnak és szeretetnek ama fegyverétől védve, a melyet csak áhitatos ima nyújthat. Ez a tény azonban nem igazolja, hogy a hét napjai közül a vasárnapot kitüntetve, azon tartsunk istentiszteletet, valószínűleg beszédekkel is kísérve azt. Egy hétköznapnak eme kiválasztása, állítom, az Írásba ütközik és egyenesen veszélyt jelent a zsidóságra nézve.

Törvényünkben el van rendelve, hogy a hetedik napon van a nyugalom szombatja, שבת. Mi ennek a kifejezésnek az értelme? A magyarázók egyeznek abban, hogy a minden izraelitára háruló azt a kötelességet foglalja magában, hogy Istenjék házában jelen meg és hogya napot nyilvános

könyörgéssel és magasztalással szentelje meg — eszme, melyet jól fed az az angol aequivalens: „a holy convocation“ (szent egybehívás, gyülekezés). De mi jogosít fel bennünket arra, hogy a gyülekezés napjává a hét első napját tegyük, mely sem szombat, sem az Urtól megjelölt ünnepnap?

Jól ismerjük természetesen azt a feleletet, a melyet majd erre a kérdésre adnak. Majd azt felelik, hogy a vasárnap reggelt azért kell a nyilvános istentiszteletnek szentelni, minthogy ez a hét egyetlen napja és az egyedüli idő, a mikor sokan férfiaink és asszonyaink közül munkától és üzlettől szabadok. Mély sajnálattal ismerem be, hogy a szombat megszentelésének, fájdalom, tuInyomó. A legbensőbb részvétellel viseltetem amaz ifjaink iránt, a kik kénytelenek keresztény üzletekbe lépni, minthogy zsidók nem akarják alkalmazni őket, vagy a kik gátolva vannak résztvenni szombaton a nyilvános áhitatban, minthogy zsidó gazdáik nem engedélyezik nekik nyugalmuk napját. De vajjon a javasolt vasárnapi istentiszteleteket nem kell-e a szombat megszegésére való sarkalásnak tekinteni? Nagyon dicséretes az az óhaj, hogy lehetőséget nyujtsanak a nyilvános áhitatban való egyesülésre mindazoknak, a kik szombaton dolgozni kénytelenek. De vajjon nem lehet-e ezt a célt ártatlan eszközökkel elérni? Itt vannak a péntek esték télen és a késő szombat délutánok nyáron, a melyeken istentiszteletet lehet tartani — istentiszteleteket, a melyek a mellett, hogy szellemi táplálékot nyujtanának, egyszersmind a szombat szentségére való folytonos emlékeztetésül is szolgálnának.

Feltételezem, hogy a mozgalom vezérei szombaton tovább is istentiszteletet fognak tartani. De vajjon mit ér ez a határozat, ha a következő napot is szent gyülekezés napjának ismerik el hivatalosan? Szabad-e nekünk figyelmen kívül hagynunk a tapasztalat erre vonatkozó tanításait? Néhai Dr. Holdheim Berlinben reform-zsinagógát állított vasárnapi istentiszteletekkel, a melyekkel a szombati istentiszteletet kiegészítették. Rövid idő mulva felhagytak a szombati istentisztelettel, miután senki sem látogatta azt. De a vasárnapi gyülekezéseknek sem volt nagyobb sikerük az áhitatosak vonzásában, úgy hogy egyik későbbi beszédében, a melynek címe Sambation, ezt a kissé groteszk imát végzi: „Ó add vissza nekem a régi szombatnapot!“ Chicagóban, a Sinai templomban a szombati áhitat kiegészítéseül vasárnapi istentiszteleteket honosítottak meg. De kevés év mulva a pap felmentetett a szombati prédikáció alól és a templom ezen a napon zárva maradt... Ugy értesültem, hogy a kezdeményezőket erre az elhatározásra az a tény indította, hogy sok zsidó van, a kik távol állanak a zsinagógától és ethikai társaságokat alakítanak. Komolyan kérem a vezéreket, fontolják meg, hogy vajjon ez elegendő ok-e egy új hitközség alapítására, a mi szakadást és bomlást idéz elő... Hitközségüknek hetven évvel ezelőtt volt mit keseregnie egy szakadás miatt, a melynek következményeit még most is sinli. Legyünk-e tanui egy második szakadásnak oly időben, a melyben a kéznek és szívnek egysége oly parancsolóan szükséges? Helyes-e, hogy egy testület, mely zsidó

vallásos egyesületnek címzi magát, nem-zsidó, vallásellenes meghasonlásnak előmozdítója legyen?... Ismerem egynémelyikét azoknak, a kik ezzel a mozgalommal kapcsolatban vannak és örömet bevallom, hogy a zsidóság javát viselik szívéükön. Könyörögve kérem őket, állapodjanak meg az utak válópontján. „Öreg és ősz vagyok és gyermekségemtől fogva jártam előttetek.“ Nem volt szokásom felkiáltani: „a zsinagóga veszélyben forog“, valahányszor olyan véleményeket terjesztettek elő, a melyek ellenkeznek a hagyományos zsidóság tanaival, vagy a magam táplálta meggyőződéssel. De a tervezett akcióban kétségkívül veszély rejlik, veszély a gyülekezet vallásos életére, veszély gyermekeitekre nézve, az a veszély, hogy a kötelékek, a melyek ősi hitünkhöz fűzik őket, meg fognak gyengülni. Nagyon érthető, hogy a Times „érdekesnek“ mondja a javaslatot. A zsidóellenes kiegészítő vasárnapi istentisztelet javasolt elfogadása, a hébernek, mint imáink nyelvének elhagyása és egyéb radikális jellegű újítások kétségtelenül nagy lépést jelentenek előre az asszimiláció felé. Vajjon a kezdeményezők tudatában vannak-e annak, hogy ez hova fog vinni? Meg fogja-e tagadni az új testület a házasságok kötését a sorompókon kívül? Testvéreim, annyira hiszek a község zömének jó gondolkodásmódjában, zsidó érzületében, hogy remélem még, hogy bölcsebb megfontolások fognak felülkerekedni és hogy nem fognak halálos sebet ejteni a szombat isteni intézményén, úgy hogy fenn fog állani örökkévaló jel és maradandó szövetségként Isten és az ő megváltott népe között.“

De a vasárnapi istentisztelet meghonosítása a mozgalom további fejleményeiben háttérbe lép ama minden tekintetben radikális és nemcsak a hagyomány, hanem a biblia tekintélyét is megrendítő elvek mögött, a melyek a mozgalom megindítójától kiadott és a Jewish Chronicle okt. 15. számában közölt szózatban kifejezésre jutnak. Ebben a szózatban (The Jewish Religious Union, Its Principles and its Future, a zsidó vallásos egyesület, elvei és jövője) *Claude Montefiore*, az egyesületnek nagyméretű jótékonyágáról, a zsidó tudomány iránt való meleg érdeklődéséről és liberális eszméiről ismeretes és széles körben tisztelt elnöke egészen új vallást hirdet. „M. új táblákkal kezében szállt le az ő új Sinaijára. Új kinyilatkoztatás van írva azokra: a biblia tekintélyének elvetése, a bibliai törvény kötelező voltának megszüntetése éppen úgy, mint a rabbinikus törvényé, az oly szertartásoknak és intézményeknek a kiküszöbölése, a melyek nem annyira vallásos, mint nemzeti és faji jellegűek és az olyanoknak átalakítása vagy elhagyása, a melyek az egyesület mostani vallásos eszméibe ütköznek. A szent napokat és ünnepeket új és meg nem magyarázott jelentőséggel ruházza fel és a zsidóság hagyományos felfogását oly vegyüléknek mondja, melyben sok a tévedés és csak esetleges az igazság.“

Ez az új vallás, melyet Montefiore a szabadelvű eszmék alapján épít fel, szerinte meg fogja menteni a zsidóságot az enyészettől. „Nélküle meg vannak számlálva napjai. A hagyományos zsidóság a múlté.“

A szózat, melyre még vissza kell térnünk, felrázta tespedésükből angol

hitrokonainkat. Be fogják bizonyítani, hogy Montefiore rossz próféta. Az új község megszilárdítja majd a hagyományos zsidóságot, mert oly intézmények alkotására fogja készíteni, a melyek segítségével sikerülni fog visszahódítani azokat, a kiktől az új tan hirdetője azt állítja, hogy elvesztek a zsidóságra nézve. A konzervatívok a bástyákra sietnek, hogy megvédjék javaikat. Az ostrom nem fogja megrendíteni a régi várfalakat, az őrség ott lesz a vártán, ébren, figyelve. Az erők megfeszülnek majd és az angol zsidóság egy nagy megújulásnak lesz részese, ha nem is abban az értelemben, a melyben azt Montefiore és hívei óhajtják. Ennek jelei már is láthatók. Tudomást fogunk venni róluk, mert rendkívül tanulságosak és irányadóul szolgálhatnak törekvéseinknek.

Az Országos Rabbiképző tekintélye.

Azon tagtársaink, a kik itt-ott külföldi hittestvéreinkkel érintkezhetnek, örömmel tapasztalhatták, hogy az összes rabbiképezdek között a legelső helyen a budapesti intézetet említik. Tanárai világhírré bírnak az egész diasporában. Még nem találkoztam nagynevű zsidó-theológiai tanárral vagy nagyobb város tudós rabbijával, a ki boldogult mesterünkről, Bloch Mózesről vagy Bacherről, Goldziherről, Blauról az igaz elismerés hangjain meg ne emlékezett volna. Az intézet növendékei közül működnek a berlini, a londoni és a bécsi szeminárium tanszékein oly férfiak, a kik tudományos munkálkodásukkal tiszteletreméltó nevet vívtak ki maguknak. Rabbi-állásban levő tanítványai áldásdús tevékenységet fejtenek ki hitközségeikben, a serdülő ifjúságot hitre, erkölcsre nevelik oly helyeken, a hol a fiatalságra, Izrael ezen jövődö büszkeségére semmi gondot sem fordítottak eddig, örömmel óvják meg a hívek közötti együttélés békességét, a mellett nem hanyagolják el a zsidó erkölcs mélyítését hallgatóiknál, a családba tisztult nemes zsidó felfogást plántálnak még ott is, a hol az úgy nevezett „zsidó nyugót“ már régen levetni óhajtották volna. És mindezen nagy horderejű, sokoldalú működés közben tudnak annyi szabad időt szakítani maguknak, hogy ma már egy valóságos könyvtárt tesznek ki azon igaz tudományos készültségre valló művek, a melyek az Országos Rabbiképző Intézet papjai tollából eddig megjelentek. Egy külön füzet sükségeltetnék arra, hogy az általuk szerkesztett és kiadott munkák és közlemények jegyzékei felsoroltassanak. Egy új irodalmi ágat teremtettek meg ernyedetlen szorgalmukkal: az eddig nem létezett magyar-zsidó irodalmat és mindezt, bár más oldalú kötelezettségeik súlya alatt majdnem leroskadnak, rövid egy negyedszázad alatt, mert még annyi ideje van csak hogy az első növendéke papi székébe ülhetett. Mindazonáltal azt tapasztaljuk, hogy hazánkban igen sok helyütt, rendesen ott a hol „nem szeminárista“ rabbi működik, folytonos gucsmolásnak vannak kitéve a Rabbiképző és növendékei.

Mi az oka ezen visszás állapotnak? Miért vannak vak szemekkel mun-

kásságukkal szemben és nem akarnak az elismerés koszorújához még egy kicsiny babérlevelet sem nyújtani?

Hogy ezen kérdésre válaszolhassunk, legelső sorban egyházunk lelki vezetőit, magukat a rabbikat kell szemügyre vennünk.

A hivek Magyarországon két csoportra szokták osztani a papokat, megkülönböztetnek szemináriumot végzett és jesivát látogatott rabbikat. A szeminarista pap művelt, intelligens, társadalmi érintkezésében jó modoru, a jesiva növendéke szent és talmudtudós. Ez a közkeletű kriterium, a mely ellen nincsen appellata.

Pedig merőben alaptalan és vannak már, hála a mindent megmagyarázó és nivellirozó időnek, a jesivából kikerült kartársaink sorában számosan, a kik igazán és őszintén szent életmódjuk és talmudtudományuk mellett is tisztelettel hajolnak meg azok előtt az eredmények előtt, melyeket intézetünk és annak növendékei felmutattak. Biznak vallásos életük bensőségében, a mely komoly műveltséggel és tudással párosult. Mi pedig szintén tisztelő szeretettel vagyunk ezek iránt a kartársak iránt.

Másrészt nem akarjuk megvonni nagyrebecsülésünket azon igazán tiszteletre méltó kartársainktól sem, a kik az ellenkező táborban csoportosulnak és a meggyőződés tiszta alapján állva, a szigoru talmudi egyoldalúság szószólói. Látván a hibákat, jelen korunk zsidóságának vallástalanságát, a hagyománynak lábbal tiprását, azon véleményen vannak, hogy mindezt a romlást a modern irányzat okozta és ezért hadat üzennek mindennek és kitartó harcra készek minden olyas ellen, a mit szeminarista pap ír a zászlajára. Megfeledkeznek arról, hogy bennünk is komoly, nemes vágy van, mely oda irányul, hogy tőlünk telhetőleg azon körben, a hol működünk és azon segédeszközökkel, a melyek rendelkezésünkre állanak, a zsidó hamisítatlan hitéletet, erkölcsösséget és a tóratanulást mélyítsük és a teljes hanyatlásnak gátat vessünk. Megfeledkeznek továbbá még arról is, hogy saját hitközségeikben sok helyütt legnagyobb buzgóságuk mellett is mekkora a hitbéli züllés, a szombat megszegése és a rituálék elhanyagolása. Mi új fegyverekkel szállunk harcba a vallásos érzés meglazulása ellen, ők a régi eszközöket tartják célhozvezetőbbeknek. Az eszmény azonos, csak a harcmódor taktikája különböző. Elérkezik az idő, a midőn az ellentábor is ily tisztelettel fog szólni rólunk, mint mi szólunk ő róla, mert mindkettőnk fegyverei nemesek, tiszták. Ezen részről sem kell féltetni a Rabbiképző tekintélyét. Mások rombolják azt le.

Azok, a kik a gyülekezetekben azáltal iparkodnak bizalmat gerjeszteni vallásosságuk értéke iránt, hogy még annak a látszatát is elhárítják maguktól, hogy valamikor bárminő kötelék füzte őket a Rabbiképzőhöz, a kik maguk is hivei a modern iránynak és a doktori címet is szívesen viselik, de lekicsinylik a szeminárium elismert mestereit és aláaknázzák főiskolánk tekintélyét, hogy annál biztosabb legyen sikerük oly körökben, a melyek nem jó szemmel nézik a magyar Rabbiképzőt. A helyett, hogy felvilágosítanák az

elfogultakat, növelik az előítéletet és a saját céljaikra aknázzák azt ki. Ilyen fegyverekkel nem szabadna küzdeni. Végre valahára a kölcsönös megbecsülésnek és az igaz érdem elismerésének kellene tért foglalnia az egész rabbi-karban. Szivleljék ezt meg „nem-szeminárista“ kartársaink.

Sátoraljaujhely.

Dr. Golberger Izidor.

Az Orsz. Izr. Tanítóegyesület iskoláinkért.

A Tanítóegyesület rendkívül buzgó és lelkes vezetősége a nagyjelentőségű ügy fontosságához mért körültekintéssel és odaadással iparkodik megerősíteni iskoláink repedező oszlopait és elhárítani azokat a veszélyeket, a melyek fenmaradásukat veszélyeztetik. Az elemi népoktatás ingyenességéről szóló törvény 1910-ben lép hatályba. Ebben az évben megszűnik az iskola-fentartók abbeli joga, hogy nagy áldozatok árán fentartott és hivatásukat fényesen betöltő tanintézeteik növendékeitől tandíjat szedjenek. Már is érezhetők a törvény hatásai. Iskolák dőlnek romba, tanítók földönfutókká lesznek. Mihelyt hatályba lép a törvény, még súlyosbodni fognak a viszonyok. Terhek alatt roskadozó, inséges kicsiny gyülekezeteink kénytelenek lesznek bezárni iskoláikat, a melyek nemcsak fontos felekezeti, hanem kulturális és hazafias missziót teljesítenek, elbocsátani tanítóikat, a kik nemes idealizmussal szolgálják a gondjaikra bízott szent ügyet. Szóltunk már azokról a kötelességekről, a melyek az iskoláink életét fenyegető nagy veszély reánk ró. Most elismeréssel és hálával mutatunk rá egyre gyarapodó és mind magasabb célok felé haladó Tanítóegyesületünknek iskoláink megmentése érdekében kifejtett tevékenységére. Nem éri be az adatok gyűjtésével, a melyek, bizony nagyon komoly aggodalmakkal töltik el lelkünket, hanem felkeresi az illetékes fórumokat, a melyektől a baj enyhítése remélhető és megmozdit minden követ, hogy eljárásának fogantója legyen. Nagyon helyesen megszerkesztett emlékiratokban fordult a magyar zsidóságot képviselő két Irodához és most a vallás- és közoktatásiügyi miniszteriumhoz intézett folyamodványa van előtűnk, a melynek a szó legigazabb értelmében közérdekű tartalmával megismer-tetjük olvasóinkat.

A Tanítóegyesület t. elnöksége szíves volt a dokumentumot rendelkezésünkre bocsátani, melyet Stern Ábrahám elnök és Pintér Ignác, az Egyesület kitűnő tollú titkára irtak alá. Közöljük belőle a következő részleteket:

„Az 1908. XLVI. t.-c. nek a zsidó iskolákat érintő veszedelmét mi sem igazolja inkább, mintha a törvény által kilátásba helyezett tandíjkárpótlás és az eddigi tandíjjövedelem közötti különbséget feltüntetjük. Nagyméltóságod a törvényjavaslat megokolása alkalmával a rendelkezésére álló statisztikai adatok alapján az ország 476 zsidó iskolájának tandíjvesztését 579.888 koronában állapította meg. Ezen iskolákat a legutolsó hivatalos kimutatás szerint 34.462 növendék látogatta. Ha mindezen növendékek tandíjköteleseknek ismertetnének is el és mindannyia után kijárna a legmagasabb 15 koronás

tandijkárpótlás: akkor is csak 516.930 koronát tenne ki a kárpótlás, a mi a tényleges tandijveszteséggel szemben 62.958 korona fedezetlen hiányt jelent.

Ezen 62.958 korona deficit azon feltevés alapján állapított meg, hogy a zsidó iskolákat látogató összes növendékeket az 1908. XLVI. t.-c. végrehajtására kiadandó Utasítások kivétel nélkül tandijköteleseknek ismerik el. E feltevésünk mellett, szól a zsidó hitközségek minden intézményének fenntartása körül követett azon elv, hogy a közösség teherviselésében minden tag egyaránt osztozkodik és így a tandijfizetés kötelezettsége is minden iskolázató szülőre egyformán kiterjed. A zsidó hitélet minden vonatkozásában megnyilvánul egyúttal azon hagyományos és a zsidó demokratikus gondolkodását feltűntető felfogás, hogy a szegénységénél fogva fizetésre képtelen hitsorsosnak részét a módosabb vállalja magára. A zsidó iskola tehát minden növendéket egyaránt tandijköteleseknek tekint és a szegénysorsuakra eső tandijat beszedi a módosabb szülőkre kirótt felemelt járulékokból. E körülményben leli nagyrészt magyarázatát a zsidó iskolákban országszerte fizetett magas tandij, mely sok helyen fejenként évi 100 koronát is kitesz . . .

Első pillanatra legtermészetesebb megoldási módozatnak látszik, hogy az állami tandijkárpótlás után fenmaradó hiányt az iskolafentartó hitközségek iskolaadó kivetése által pótolják, úgy, a hogy a többi felekezetek is az iskolafentartás céljaira hiveiket külön megadóztatják. Más felekezeteknél azonban az iskolafentartási szükségleteknek adózás útján való fedezése csak kis mértékben veszi igénybe a hitfelek áldozatkészségét, mert hiszen alig van felekezeti iskola az országban, mely gyakran évszázados multjából kifolyólag fundációkkal, hagyatékokkal és a kegyuri kötelezettségek teljesítése által megalapozva ne volna. Legfeljebb az iskola kibővítésével, illetőleg fejlesztésével járó többletkiadás tette szükségessé az 5%-ot csak ritka esetben túlhaladó iskolaadó kivetését, mely a hiveket tulságos mértékben nem terheli. Nem terheli őket továbbá tulságosan a hitélettel járó egyéb szükségletek ellátása sem.

Nem úgy a zsidó hitközségekben . . .

Nyilvánvaló, hogy a tandijkárpótlás után a zsidó iskola költségvetésében fenmaradó tekintélyes hiányt tisztán iskolaadó kivetésével pótolni lehetetlen. E megterhelést az amugy is súlyos gazdasági viszonyokkal küzdő hitközségek külső segítség nélkül el nem bírják. E segítségért Nagyméltóságodhoz fordulunk, midőn a magyar nemzeti kultúra nevében és több száz derék tanító család érdekében Nagyméltóságod kegyes jóindulatában bizva kérjük, méltóztatnék intézkedni, hogy az 1908. XLVI. t.-c. végrehajtása tárgyában kiadandó Utasítások a zsidó iskolák sajátos viszonyainak figyelembevételével a következő intézkedéseket tartalmazzák:

1. Mindazon zsidó iskolákban, hol az 1908. XLVI. t.-c. intézkedései szerint az állami tandijkárpótlás összege a tényleges tandijveszteséget nem pótolná, az utolsó 3 évben beirt tanulóknak egyévi átlaga szerint minden növendék tandijköteleseknek ismertessék el és részesüljön fejenként megállapított 15 koronás tandijkárpótlás kedvezményében.

2. A hol a tandijkárpótlás összege a tényleges veszteséget nem pótolná, az iskola fentartására még szükséges összeg csakis ott és oly mértékben fedezendő az 5%-os iskolaadót túlhaladó összeg kivetése után, hol a hitközségi tagok adózási képessége ezt méltányos elbírálás után megengedi. E körülményt az illetékes közigazgatási bizottság előterjesztésére a vallás- és közoktatásügyi Miniszter állapítaná meg.

3. Azon zsidó iskolák, melyeknél a tetemes jövedelemcsökkenés a megállapított szegénységénél fogva iskolaadó kivetése által pótolható nem volna és oly községekben állanak fenn, hol állami és községi iskola nincs: az 1908. XLVI. t.-c. 3. §-ának második bekezdése alapján annyi tandijpótló államsegélyt kaphassanak, mint a mennyi a hivatalosan megállapított tandijvesztésnek megfelel.

4. Azon zsidó iskolák pedig, melyek oly helységeken állanak fenn, hol állami és községi iskolák vannak, az 1907. XXVII. t.-c. 12. §-ának 2. és a 14. §-ának 3. bekezdése alapján a rendes tandijpótló államsegélyen kívül fizetéskiegészítés címén kapják meg a tandijvesztés folytán előálló fedezeti hiányt, illetőleg emelje fel a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter a tetemesen rosszabb anyagi helyzet miatt a már eddig nyújtott fizetéskiegészítési államsegélyt.

5. Tekintettel számos hitközségnek már eddig is tömeges iskolafeloszlató határozatára, melyet különösen oly hitközségi vezető szülők hajszoltak keresztül, kiknek iskolaköteles gyermekeik nincsenek és kik az új törvény életbeléptével az előrelátható súlyosabb adóterhekben osztozkodni nem akarnak: az iskolafeloszlatás csakis oly esetekben vétessék helybenhagyólag tndomásul, a hol ezt a hitközség választóképes tagjainak legalább kétharmad többsége emelte határozattá.

6. Azon zsidó iskolák tanítói, kik iskolafeloszlatás folytán állásukat veszítenék, az állami iskolai tanítói állások betöltésénél első sorban vétesse-nek figyelembe.

Vallásoktatás a kereskedelmi iskolákban.

A kereskedelmi iskolákban ismét veszély fenyegeti a vallásoktatást. A mit néhány évvel ezelőtt sikerült kivívni, hogy a kereskedelmi iskolákba is bevitték a vallásoktatást heti egy órában, ismét küzdelembe kerül majd. Azok a tényezők, a melyek most a különböző hatóságok megbízásából a kereskedelmi iskola tantervét revideálják, jónak látták megint a vallást a tervezetből kifelejteni, vagy talán szándékosan kihagyni. Az eddigi *három* évi tagoltság helyébe a *négy* évre terjedő kereskedelmi iskola lépne. Minden osztály óraszámát harminckettőben állapították meg és a heti *egy* órai vallásoktatás idejét, a mely eddig ugyancsak bennfoglaltatik a harminckét órai tanításban, a tervezetben más tárgy tanítására szánták.

Nem ismerjük azok szándékait, kik a vallást a törlését szorgalmazzák a

kereskedelmi iskolákban. Folyton azt hangoztatják, hogy a kereskedelmi iskolák *szakiskolák*, melyek csak egy bizonyos irányba terelik a bennük nevelt nemzedéket. Ez azonban csak részben felel meg az igazságnak. Hiszen tüzetesen foglalkoznak az irodalomtörténettel, magyarok történetével, német irodalommal és más tárgyakkal, melyek a kereskedelmi szakiskolának megadják *egy felsőosztályos középiskola* jellegét. Ilyen iskolából nem szabadna a vallásoktatásnak sem hiányoznia. Négy alsó gimnázium, reál vagy polgári iskola elvégzése után kerülnek a tanulók a kereskedelmi iskolába oly zsenge korban, a mikor még nem nélkülözhetik a valláserkölcsei nevelést, a mikor még fogékonyak a vallás tanításai iránt. Imminens veszélyt rejteget magában a felekezetre nézve a vallásoktatás nélküli kereskedelmi iskola, mely a négy éves tagoltság folytán *valóságos* középiskolai jelleggel bír majd. Egy felekezet sem mondhat le még az ilyen korban álló ifjak vallási neveléséről. Az ifjuság *nagy* része — és mint a tapasztalat mutatja — *szine-java* megy most a középiskolából a kereskedelmi iskolába és a vallásokra nézve egyenesen végzetessé válnék, ha ezen gyermek-ifjak tanulmányi idejük nagy részében vallásoktatásban nem részesülnének. Hiszen elég baj, hogy a középfoku ipariskolákban nem tanítanak vallást. Ezen iskolákból kerül ki a középosztály, a mely eddig rendszerint csaknem kizárólagosan egyedül alkotta a hitközségi életben ama tényezőket, melyek szivükön hordták a község ügyeit.

Mi reánk, zsidókra nézve különös veszélyt jelentene a vallásoktatás eliminálása. Hiszen ismeretes tény az, hogy a kereskedelmi iskolák tanulóinak csaknem 70 százaléka zsidó. Kereskedőink voltak eddig kiváló oszlopai hitközségi életünknek és attól kell tartanunk, hogy ez indifferens korunkban azután teljesen megszűnnék, ha ifjaink középiskolai látogatásuk négy-évi időtartama alatt mitsem hallanának vallásról. Hozzájárul még, hogy néhol a világtörténet és irodalomtörténet tanítása oly szellemben folyik, hogy ez egyenesen kárt tesz zsidó gyermekeink lelkében. Oly utszéli igazságok ellen, mint pl. a boszuálló Isten, a zsidó partikulárizmus, e *tutti quanti*, a legjobban a vallástani órákban lehet védekezni. És sajna, e védekezés igen gyakran szükséges. Az országos rabbiegyesület, mely éber figyelemmel kíséri a vallásoktatás kérdését, bizonyára itt is résen lesz, hogy a kereskedelmi iskolákból ki ne tétessék a vallásoktatás. *Caveant consules!*...

Budapest.

Dr. Weisz Miksa.

A szombatosok imakönyvéből.

Festetics gróf keszthelyi könyvtárában legközelebb érdekes leletre bukkantam: egy régi kéziratú szombatos imádságos könyvre, mely a hétköznapi és az ünnepi imákat tartalmazza egy kötetben. A becses munkáról nem akarok ez alkalommal ismertetést közölni, arra az időre hagyom ezt, midőn teljesen lemásolva, előszót fűzve hozzá, nyomtatásban teszem közzé, a minek szükségét megokolja irodalom- és nyelvtörténeti értéke, de a kegyelet is,

melyet a szombatos felekezet erős meggyőződésű hajdani rajongói tőlünk megérdemelnek. E lap hasábjainak jelenleg a Jigdált és a királyimát bocsájtom rendelkezésre, annak a feltüntetésére, hogy azoktól a régi, egyszerű székelyektől mi is tanulhatnánk valamit, azt, hogy mint kellene imakönyvünket lefordítani, hogy zamatos magyar szellem tegye azt vonzóvá, mert a kézen forgó legtöbb fordításnak egyéb fogyatkozásaik mellett nem a legkisebb hibájuk, hogy nem lengi át azokat magyar lélek.

*

Az egy Istenről való vallástétel.

Magasztaltassék a magától élő Isten és tiszteltessék, ki megtaláltatik az ő valóságos igazságában. De határozott napja, órája nincsen az ő megtaláltatásának.

Egyetlen egység ez és nincsen olyan egység mint az ő egysége. Elrejtve tetszik mitőlünk a láthatatlanságban. De vége nincsen azért az ő egységének.

Nincsen neki semmi testhez való hasonlatossága és ő maga sem test. Soha az ő szentsége semmi aféléhez nem hasonlítottatik.

Régiebb minden teremtett állatoknál valamelyek teremtettenek. Elsőbb mindeneknél. De nincsen kezdeti az ő elsőségének.

Imé bizonyos örökös ura az egész világnak és minden teremtett, formált állatoknak, melyekben az ő méltóságos véghetetlen nagy voltát és országolásának dicsőségét világosan kimutatta.

Dicsőségét a prófétai bölcsességének kiadta az erős Ur Isten az ő kincsének tárházából való férfiak által és azokban való dicsősége által.

Nem támadott Izraelben más olyan próféta, mint Mózes, kinek az erős Ur Isten látta az ő hűségét. Igaz szent hűséges törvényt adott az ő népének az erős Ur Isten az ő prófétájának, ki teljes minden házában hű volt, az ő keze által.

Nem változtatja el, sem el nem cseréli az erős Ur Isten azt az ő törvényét más törvényen.

Látja és jól tudja ez az Ur Isten minden mi titkainkat és általnézi minden dolgainknak végét még az ő kezdetiről.

Megfizet igazán jó fizetéssel minden kegyes életűeknek, kinek kinek az ő cselekedetek szerint, viszontag gonoszsal fizet az istenteleneknek az ő gonoszságuk szerint.

Elbocsájtja az idők végére az mi szabadító Messiásunkat, hogy mentse és szabadítsa valakik várják az ő megszabadítását.

A halottakat megeleveníti és feltámasztja az erős Isten nagy irgalmaságából. Áldott mind örökön örökké az ő dicséretes szent nagy neve. Amen és Amen.

Mi rajtunk örvendeztél mindeneknek utána. Áldott legyen az örökké áldandó Isten mostantól fogván mind örökké.

*

Ur Isten, ki szabadulást adsz a királyoknak és uralkodást a fejedelmeknek, kinek országlása mind örökkévaló országlás, ki megszabadítottad Dávidot, a te szolgádat, a gonosz fegyvertől, ki a tengereken utat adtál és ösvényeket a szörnyű vizekben, te áldjad meg, őrizzed, oltalmazd, segéljed, felemeljed, nagyobbá tegyed és feljebb-feljebb felségesbé magasztaljad a mi urunkat, fejedelmünket R. Gt.¹⁾ A minden királyok királyának királya irgalmasságából őrizze meg őtet, éltesse őtet és minden nyomoruságoktól, veszedelemtől mentse meg őtet. A minden királyok királyának királya irgalmasságából emelje feljebb s tegye méltóságosbá az ő rendinek és állapotjának csillagát és hosszabítsa az ő napjait az ő országlásában. A minden királyok királyának királya irgalmasságából adjon az ő szívében és minden tanácsinak, utána való fejedelmek, urak és főrendek szívében kegyes könyörülő irgalmasságot, melylyel cselekedjenek minden jót mi velünk és minden hitbeli atyánkfiaival, az ő idejökben s napjokban a mi napjainkban mindenütt szabadulásban legyenek az Istennek hivei Izraellel egyetemben és lakhassanak bátorságosan és Czionnak szabadítója jöjjön el és ez legyen kedves akaratja az Ur Istennek és mondja minden Amen.

Keszthely.

Dr. Büchler Sándor.

Chábér és Chabúra.

Az ujhéberben gyakran találjuk ezt a szentirási (Biz. 20, 11; Jezs. 44, 11; Ezek. 37, 16, 19; Kohel. 4, 10; Dán, 2, 13) kifejezést „chábér“, mely annyit tesz, mint „társ“. A talmud is igen gyakran használja ugyanily értelemben (Ber. 5b, 16a, 31a, 34a, 38b, 64a; Sabb. 31a). E kifejezés a hagyományos irodalomban speciális jelentéssel is bír, mely szynonimája a „talmid cháchám“-nak: a bölcsek tanítványa. (Érub. 63a, Ketub. 69a, Táán. 7a, Bábá batra 158b). Ketub. 84b, a „ráb“-bal szembeállítja; ez utóbbi a törvénytudásnak legnagyobb mértéke; a chábér is a tanultságnak bizonyos fokát jelzi, de kevesebb, mint a ráb; ennek társa, tanítványa. Hagyom a példák halmozását. Bőven tájékoztat a szónak különböző alakjairól s jelentéséről Levy: Neuhebräisches Wörterbuch s. v. chábér, chabúra és cheber, mely utóbbi megfelel a „cibbur“-nak = község (Rós Has. 34b, Ber. 306). De van a „chábér“ fogalmának az alapjelentésétől teljesen elütő vonatkozása is. Schürer [Geschichte des jüdischen Volkes etc. (1898) II. 399—402] meggyőzően kimutatta, hogy a chabérim gyakran egyértelmű a perúsimmal, a farizeusokkal, kiknek szigorú vallásossága különös súlyt helyezett a tisztasági és a szent adományokra (teruma, tized) vonatkozó törvények megtartására. Az emberekkel való érintkezésben és az étkezésben óvakodni kell minden „tisztátalan“-tól: ez volt a chábérságnak, a chabérutnak főkélléke (Demáj II, 3 = Chag. II, 7. Dem. VI, 6, 9, 12; Seb. V, 9; Bikk. III, 12; Tohor. VII, 4, VIII, 5). A ki a levitikus tisztaság követelményeit pontosan szem előtt tartotta, am-haárec, vagyis tudatlan létére is chábér volt (Kidd. 33b, Sabb. 11a, Bechór. 30b).

¹⁾ Rákóczi Györgyöt.

E vallásos irány hívei — a nép egyetemén belül — külön csoporttá társultak. A csatlakozás, a chabérut vállalása föltételhez, formához volt kötve: a jelentkezőnek, még ha talmid cháchám volt is, három chábér előtt kellett megfogadnia a ráváró kötelességeket (Bechór. 30b).

Schürer szerint (i. h. 402.) a farizeusok voltak — a tanulatlan s épen ezért a levitikus tisztasági törvényekre nem ügyelő köznéppel szemben — az igazi zsidóság, a „Bundesbrüder“ (Chábérim). E szóban megvan a chábér fogalma, de nem magyarázza meg, hogy miért ép ve'e jelölték magukat a szigoruan vallásosak szövetségének tagjai. Megkockáztatom azon föltevést, hogy itt egy *terminus technicussal* van dolgunk, melynek eredetijét a rómaiaknál találjuk. A zsidóságra nagy befolyást gyakoroltak a római világnak intézményei társadalmi s adminisztratív szervezetei. Elég rámutatnom a talmudkorabeli zsidó községek kormányzatára, a hivatalokra és neveikre. A római társadalomban számos politikai, gazdasági s vallási célból alakult *collegium* vagy *sodalitas* létezett.

E kultusz-kollegiumok az államvallás közösségén belül speciális vallási szolgálatra szervezkedtek. (Marquardt: Römische Staatsverwaltung III. 135.) *Az ilyen kollégium lehetett a chábérut mintája.* Mint láttuk, organizált testület volt ez, melybe bizonyos formáság mellett fogadták be a belépni akarót. Mellékes, hogy a zsidó chábérim nem kultusz-célt tűztek ki maguknak. Elég annyi, hogy az általános gyakorlattól eltérő sajátos vallási irány követésére terelődtek össze. Nem a tartalomban, hanem az alakulat külsőségében, nevében van az analógia. Mint az összességtől, a tömegtől különálló, jellegzetes vallási rendeltetéssel bíró collegium tagjai chábérnak, „collega“ (görögöknél: hetairosz) neveztettek.

A címben említett chabúra¹⁾ annyit tesz, mint „egyesület“, „társaság.“ A talmudban (Móéd Kátán 27b.) olyan chabúráról van szó, mely halottjainak eltemetésével foglalkozik. A Chevra Kadisák eredetét kutatva, melyeknek hivatása, mnnkaköre a középkori Brüderschaftokat vette például, Löw Immanuel (A szegedi Chevra 12. l.) joggal emlékeztet a talmudi chabúrával való hasonlóságra. De itt ismét hangoztatom a római intézménnyel való egyezést. Nagyon valószínű, hogy *a talmudnak kegyeletes célt szolgáló chabúrái és a rómaiaknál fennállott collegia tenuiorum, vagy collegia funeraticia* összefüggnek egymással; a chabúrák megteremtésében római hatást kereshetünk.

Föltehető, hogy Sabb. 106a. szintén ilyen chabúráról van szó, s nem az egész községről.

Makó.

Dr. Kecskeméti Ármin.

Az állami anyakönyvvezetőknek felekezeti anyakönyvi ügyek előkészítésére való illetéktelensége.

59645/IV—c. 909. számú belügyminiszteri rendelet.

(Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének.)

A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur útján arról értesültem, hogy egyes állami anyakönyvvezetők a közhitelességü felekezeti anyakönyvek ki-

¹⁾ Aram formája: Chaburta.

igazítása iránt az érdekeltek részéről elübük terjesztett kérelmet tárgyalás alá veszik: valamint, hogy az e célra szükséges felekezeti anyakönyvi kivonatoknak díjmentes kiállítása iránt az illető felekezeti anyakönyvvezetőt hivatalosan megkeresik; sőt felekezeti anyakönyvi ügyekben közvetlenül a nevezett miniszter urhoz is tesznek felterjesztéseket s törvényesítési ügyeket oly esetben is tárgyalás alá vesznek, a mely esetekben a törvényesítendő gyermek születési és a nemző szülők házassági esete is a felekezeti anyakönyvbe van bevezetve. Minthogy pedig az állami anyakönyvvezetők nincsenek feljogosítva arra, hogy felekezeti anyakönyveket érdeklő ügyek tárgyalásába bocsátkozzanak, felhívom a Címet, utasítsa az állami anyakönyvvezetőket, hogy közhitelességü felekezeti anyakönyvek kiigazítása, vagy az 1895-dik október hó 1-je előtt házasságot kötött szülőkől a házasság kötése előtt született és közhitelességü felekezeti anyakönyvben nyilvántartott gyermek törvényesítése iránt a felek részéről előterjesztett kérelem tárgyalásába ne bocsátkozzanak s ily tárgyban a felekezeti anyakönyvek vezetőihez megkereséseket ne intézzenek. Abban az esetben tehát, ha a kihirdetés elrendeléséhez, illetőleg a házasságkötésnél való közreműködéshez vagy valamely állami anyakönyvi bejegyzés kiigazításához, avagy házasságon kívül született gyermek törvényesítéséhez a felek részéről bemutatott közhitelességü felekezeti anyakönyvi kivonatok nyomán a vonatkozó anyakönyvi bejegyzés kiigazításának szükségessége felmerül, avagy végre ha az 1895. évi október hó elseje előtt házasságra lépett szülők házasságon kívül született és közhitelességü felekezeti anyakönyvekben nyilvántartott gyermekeik törvényesítése iránti kérelmükkel az állami anyakönyvvezetőhöz fordulnak: az állami anyakönyvvezető a kérelem érdemi tárgyalása helyett a felet világosítsa fel arról, hogy kérelmével közvetlenül az illetékes felekezeti anyakönyvvezetőhöz kell fordulnia. Budapest, 1909. évi június hó 3-án. A miniszter helyett Hadik s. k. államtitkár.

A m. kir. vallás és közoktatásügyi miniszternek 1909. évi 78395. sz. körrendelete, a tankötelesek erkölcsi nevelése tárgyában.

Valamennyi kir. tanfelügyelőnek és tanfelügyelőségi kirendeltség vezetőjének.

I.

Mindinkább általánossá válik az a panasz, hogy a népoktatási intézetek tanulóinak erkölcsi érzületében, gondolkozásmódjában és kedvtelésükben kóros elfajulás tünetei észlelhetők. Megdöbbentő példákat szolgáltat a tapasztalat, melyek nemcsak a felnőttek és serdültebb ifjúság, hanem a *mindennapi* tanköteles korban levőknek erkölcsi tekintetben való zülöttségéről tesz tanubizonyyságot. A baj elsősorban a társadalom legalsóbb rétegeiből származó egyének gyermekeinél mutatkozik, ennél fogva annak orvoslása, vagy legalább is tovább terjedésének megakadályozása ott képezi egyik legsürgősebben megoldandó feladatát valamennyi arra hivatott tényezőnek.

A népiskola volna első sorban hathatós tényező arra, hogy a fentebb körvonalozott baj terjedésének gát vettessék azáltal, hogy az iskola a tanköteles gyermekek erkölcsi érzületének fejlesztésére, egyszóval nevelő munkára is törekedjék. Elismerem ugyan, hogy e tekintetben nehéz feladat hárul az iskolára akkor, midőn a gyermek a szülői háznál és a lelki benyomások felvételére legfogékonyabb korában oly környezetben kénytelen élni, hol a műveletlenség folytán, de még inkább a szegénységgel járó nyomoruságos életmód és lakásviszonyok következtében — midőn különösen nagy városokban sokszor több szegény család kicsiny, szűk és piszkos helyiségben van összeszorítva — oly tapasztalatokat szerez, melyek az erkölcsi érzés el-tompítására inkább, mint kifejlesztésére alkalmasak; kétségtelennek tartom azonban, hogy az elemi iskolák tanítói, amennyiben hivatásukat helyesen tudják felfogni, az iskolákban a hitoktatás teljesítő lelkészekkel karöltve, nagy mértékben előmozdithalják a tanköteles korban lévő gyermekek erkölcsi színvonalának emelését célzó törekvéseket és pedig azáltal, ha egyrészt, a tanköteleseknek magaviseletét az iskolákon kívül is igyekeznek figyelemmel kísé-
ni és befolyásolni a szülőket oly irányban, hogy maguk is jó példával járjanak elő és gyermekeiket erkölcsös módon neveljék, másrészt pedig, s ez már sokkal inkább módjukban áll, azáltal, hogy az iskola falain belül igyekezzenek közvetlenül a gyermekekre hatni, megragadván minden kínálkozó alkalmat arra nézve, hogy a gyermek lelkében szunnyadó nemesebb ösztönöket életre keltsék, feltárván előttük az erkölcsös életmódból háramló előnyöket, viszont az erkölcstelenséget követő lelki és anyagi züllés nyomoruságait, egyszóval a szó legszorosabb és legnemesebb értelmében vett népnevelői hivatásuknak tegyenek eleget.

Az itt általánosságban elmondottak után szükségesnek tartom különösen a következőkre felhívni a kir. Tanfelügyelő úr figyelmét:

Adandó alkalmakkor és amennyiben annak szükségét látja, utasítsa a tanítókat, tanítónőket, óvónőket, hogy ha a gondjaikra bizott gyermekeknél bizonyos erkölcsi fogyatkozásokat tapasztalnak, egyrészt igyekezzenek azokat az erkölcstelen magaviselet követésétől — szeretetteljes módon a lelkükre beszélve — visszatartani, másrészt a szülőket a gyermek viselkedésére figyelmeztetni, annak káros következményeiről meggyőzve őket, oly irányban befolyásolni, hogy gyermekük viselkedésére maguk a szülők is éber figyelemmel vigyázzanak. Amennyiben ezen eljárásuknak eredménye nem volna, kériék ki a hitoktató lelkész közbenjárását.

Buzdítsák, sőt kötelezzék a tanítók a gyermeket a templomba járásra, és e tekintetben maguk is járjanak elő jó példával. Kisérijék a tanítók éber figyelemmel a gyermekek öltözködését és hassanak oda, hogy a gyermekek rendesen felöltözve járjanak iskolába, nehogy a hiányos öltözködés szemérmét sértő tréfákra és viselkedésre alkalmat szolgáltatson a gyermekeknek.

Akadályozzák meg a tanítók, hogy a tankötelesek között erkölcsméte-
lyező ponyvairodalmi termékek forogjanak kézen, ehelyett igyekezzenek kö-

zöttük erkölcsös, vallásos, hazafias tárgyú olvasmányokat meghonosítani, azokat velük megkedveltetni, esetleg őket ily épületes tárgyú olvasmányok felolvasásával szórakoztatni.

Ily alkalmakkor levonván a felolvasott történetekből a gyermekek számára az erkölcsi *tanulságot* is, és azt nekik értelmi fejlettségi fokuknak megfelelő *modorban* megmagyarázván, igyekezzék a kir. Tanfelügyelő ur iskolalátogatásai alkalmával a tanítókat, tanítónőket szigoruan ellenőrizni, hogy az általam fentebb vázolt népnevelő kötelességeiket teljesítik-e?

Végül pedig teljes szigorral hasson oda a kir. tanfelügyelő ur, hogy a mely iskolánál ez keresztülvihető, a fiuk a leányoktól elkülönítve taníttassanak.

A tanítási órák közötti szünetekben, kirándulások alkalmával ugy a leány- mint a fiugyermekek tanítójuk illetőleg tanítónőjük állandó felügyelete alatt legyenek.

Az iskoláknál ugy a fiuk, mint a leányok részére, külön és egymástól kellő távolságban elhelyezett illemhelyek legyenek.

A tanítók pedig szigoruan utasítandók, hogy oda leányokat és fiukat sohasem egyszerre, hanem egyiket a másik után külön-külön bocsássák ki.

Felhivom végül kir. Tanfelügyelő urat, hogy a jelen rendeletem értelmében teendő intézkedéseinek lelkiismeretes végrehajtását kísérje éber figyelemmel és az eredményről az 1909/10. tanév végén tegyen kimerítő jelentést.

II.

Valamennyi egyházi főtiszt. főhatóságnak.

A tankötelesek erkölcsi nevelése tárgyában valamennyi kir. Tanfelügyelőhöz intézett rendeletem másolatát oly kéréssel van szerencsém a Főtiszt. Főhatóságnak szives tudomás végett megküldeni, hogy az ezen rendeletemben megjelölt célra irányuló törekvéseket saját hatáskörében is támogatni méltóztassék azáltal, hogy a rendelkezése alá tartozó felekezeti iskolák tanítóit és tanítónőit, valamint a hitoktató lelkészeket is a gondjaira bizott tanköteles gyermekek erkölcsi nevelése érdekében kifejtendő fokozatos buzgóságra, e mellett pedig a saját részükről is minden életkörülmények között tanusítandó példát mutató magatartásra inteni méltóztassék.

Budapest, 1909. október 17-én.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 1909. évi 92075 sz. a. kelt I. az izr. országos irodához, II. az aut. orth. izr. központi irodához intézett rendeleteinek mása az iránt, hogy az iskolaszék csak az elemi iskolákban jogosult a hitoktatásra felügyelni.

I—II. Az 1906. évi július hó 13-án 57121. sz. a. kelt körrendeletem a) pontjában a többek között kijelentettem, hogy az izr. iskolaszék felügyel a hitoktatásra úgy a hitközségi iskolában, valamint az izr. tanulók által látogatott nép-, polgári- és középiskolákban.

Minthogy az iskolaszékek szervezete értelmében azok hatásköre kizárólag csak az elemi népiskolákra terjedhet ki és más tanintézetben, főleg magasabb foku iskolákban, mint polgári, kereskedelmi és középiskolákban még látogatást sem gyakorolhat, annál kevésbbé gyakorolhat felügyeletet vala-

mely tantárgy s ezek között a hitoktatás mikéntjére nézve, ennél fogva a fent idézett 57121/906. sz. körrendeletem ama kitételét, hogy az iskolaszék a hitoktatásra a polgári és középiskolákban is felügyel, mint téveset, hatályon kívül helyezem azzal, hogy az iskolaszék kizárólag csak az elemi népiskolákban jogosult a hitoktatásra felügyelni.

Egyébként azonban hivatkozott 57121/1906. számú körrendeletem egyéb intézkedései hatályukban változatlanul fennmaradnak.

Budapest, 1909. évi október 19.

A rendelet valamennyi vármegye és törvényhatósági város közönségével, továbbá az összes megyei és törvényhatósági városi kir. tanfelügyelőkkel tudomás és mihez tartás végett közöltetett.

Krónika.

Kinos feltűnést keltett a zsidóság minden körében *Tisza István* gróf a Protestáns Irodalmi Társaság közgyűlésén „A protestáns hit és felvilágosodás” cím alatt mondott beszédének következő passzusa: „Hiszen Jézus előtt is volt aránylag tiszta fogalma Istenről a zsidó nemzetnek. Az az Isten, a zsidók Istene a boszuálló, kemény, hatalmas, haragtartó Isten volt. Hol áll az a szerető édes atya fogalmától?”

Számtalanszor cáfolták meg illetékes férfiak ezt a merőben alaptalan állítást. Nem volt soha és nincs zsidó ember, a kinek istenfogalma úgy lett volna megalkotva, miként ezt a Szentírás egyes helyeinek elfogult magyarázói sok évszázad óta hirdetik. A hagyomány irodalmának legrégebbi termékeitől egészen Kohlernek, a cincinnatii Hebrew Union College rektorának, a Gesellschaft zur Förderung der Wissenschaft des Judentumstól a múlt héten kiadott Grundriss einer systematischen Theologie des Judentums auf geschichtlicher Grundlage című művéig minden zsidó könyv cáfolata annak a felfogásnak, a mely *Tisza István* beszédében is kifejezésre jutott. Nem is tiltakoznánk ellene, ha az alkalom és hely kiválósága, a melyen a magyar protestantizmus egyik legkitűnőbb vezérférfiának ajkáról elhangzott, nem fokozná a miatt érzett fájdalomunkat, hogy mindeddig hiába küzdöttünk megrögzött előítéletek ellen, a melyeknek hatalma alól a legfényesebb szellemek sem vonhatják ki magukat. De azért még sem mondunk le arról a reményről, hogy diadalmaskodni fog a világosság és az igazság.

*

Rabbiképzők tiszteletreméltó, komoly falai között most már nemcsak szellemi, hanem testi táplálékban is részesülnek a magyar Izrael jövője lelki vezérei. *Ehrlich G. Gusztáv* székesfővárosi bizottsági tag, a kinek nemes szíve és pártját ritkító energiája néhány év óta körülbelül 3000 tanuló számára teremt elő ebédet, a Rabbiképző jótékony ügyeinek intézőitől megtudta, hogy főiskolánk növendékei mennyit nélkülöznek. Kérelmükre hétköznapi héten tanulónak küldet most már ebédet. Boldog. Bloch Mózes megüresedett lakásának két terme szolgál ebédlőül. Dr. Bacher Vilmosné gondoskodott a felszerelésről, az ő és dr. Blau Lajosné ügyelete alatt étkeznek a növendékek. Hófehér abroszszal takart asztalok mellett ülnek, semmi sem bántja emberi önérzetüket, gyengéd kezek teritnek számukra, nyájas mosoly fűszerezi egyszerű, de kifogástalan és a rituális kellekeknek a legszigorúbban megfelelő ebédjüket. Meleg szívvel végzik imájukat, nem sietnek el a megalázott szegénység fulánkjával lelkükben. Sőt Dr. Bacher Vilmos és Dr. Mezey Ferenc figyelméből a rendesebéd mellett még egyébben is van részük. De *Ehrlich G. Gusztáv* intézkedéséből csak a hétköznapiokon vannak ellátva. A szombati és vásár-

napi ebédről külön kell gondoskodni. És ezt a tetemes megterhelést nem igen bírja el a rendelkezésre álló anyagi erő. Nagyon nemes cselekedet tehát azok súlyos gondjain könnyíteni, a kik kezdeményezték és fentartani óhajtják az új intézményt. A tanári kar elnöke szívesen és köszönettel fogad el adományokat.

*

A *baranyaséllyei* hitközség új templomát okt. 31-én *Dr. Büchler Sándor* nagyhatású beszéddel avatta fel. Az *óbecsei* új templomot, melyet *Freund József* és neje *Böhm Irén* hitközségük számára építtettek, nov. 14-én *Dr. Kosenberg Ede* magyarkanizsai főrabbi ékes és a nagylelkű alapítókat nemes hangon méltató beszéddel adta át rendeltetésének. A *nyiregyházi* hitközség megnagyobbított iskoláját november 14-én ünnepélyesen felavatták. Az avatást istentisztelet előzte meg, a mélyen *Dr. Bernstein Béla* főrabbi magasan szárnyaló beszédet mondott.

*

Dr. Weizkopf Arthur turócszentmártoni főrabbi beiktatása nov. 7-én ment végbe. Az ünnepségen több hitközség volt képviselve. Az új főrabbi valamint *Dr. Klein József* kassai főrabbi beszéde mély hatást tettek a gyülekezetre.

A *nagyszentmiklósi* hitközség *Dr. Gerstl Ignác* rabbiképzőintézeti növendékét választotta rabbijának.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter felszólította a *dombovári* hitközséget, hogy a rabbiszéket sürgősen töltsse be.

*

Az *aradi* hitközség képviselőtestülete rendes közgyűlésén nemes módon tisztelte meg bold. *Dr. Rosenberg Sándor* főrabbi emlékét. Kimondotta, hogy arcképét a közgyűlési terem számára lefesteti, alapítványt tesz az elhunyt lelkiüdvéért mondandó imára és diákok számára Rosenberg ösztöndíjalapot létesít. Továbbá emlékkönyvet ad ki a főrabbi végtisztességéről. Özvegyének életfogytiglan évi 3000 korona kegydíjat szavazott meg.

Október 28-án kísérték nyugalomra *Stricker S. H.* vágujhelyi rós beszédint, a ki okt. 26-án nyolcvannyolc éves korában elhunyt. A kopórsó előtt unokái öt kötet kéziratot, nagyatyjuk műveit vitték. Ugyanaz nap halálozott el *Margitai József* az egri st. quo hitközség rabbihelyettese.

*

Mély sajnálattal szemléljük az orthodox hitközségekben uralkodó állapotokat. Békétlenség, meghasonlás, vakbuzgalom és a vallás szentségével össze nem férő versengés. A *varannói* rabbit végleg megfosztották állásától és lakásának elhagyására kényszerítették. *Miskolczon* pedig a főrabbi és a hitszónok nyílt ellenfelekként állanak egymással szemben. A hitszónokot a vallás- és közoktatásügyi miniszter megfosztja attól a jogtól, hogy úgy mint eddig esketéseket végezzen és a méltatlanul megbántott férfit, a ki mindeddig kifogástalanul működött, sőt fontos hivatást töltött be, arra ragadtatja el magát, hogy keserűségének a szószéken adjon kifejezést, a két felekezetről való *theoria* bírálatának során arra utalva, hogy ellenfele, a ki a legszélsőségesebb orthodoxia híve, egy liberális eszméknek hódoló rabbi beszédét mondotta el a legnagyobb ünnepen.

Az Országos Rabbiegyesület rendes tagjainak sorába léptek: 139. Landesberg Lipót (Szeghalom) és 140. Dr. Vidor Jenő (Pancsova).

Tartalom: Megújulás II. — Az Orsz. Rabbiképző tekintélye. Dr. Goldberger Izidor. — Az Országos Izr. Tanítóegyesület iskoláinkért. — Vallásoktatás a kereskedelmi iskolákban. Dr. Weisz Miksa. — A szombatosok imakönyvéből. Dr. Büchler Sándor. — Chábér és Chabúra. Dr. Kecskeméti Ármin. — Miniszteri körrendeletek. — Krónika.

Nyomatott a Zala Hírlapkiadó és Nyomda Részvénytársaságnál Nagykanizsán.

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára